

**ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ,
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ**

Яцюк Анастасія Василівна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Джеджера Клавдія Віталіївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Сучасна гуманістично орієнтована освіта покликана виконувати чимало завдань щодо гарантування комфортного перебігу освітнього процесу та оптимального самопочуття його учасників. До числа таких завдань належить забезпечення їхнього емоційного благополуччя.

Сьогодні, в умовах війни актуальність згаданого завдання набуває особливої гостроти через стресогенні навантаження і тривале емоційне напруження дітей і дорослих. У цій ситуації особливої уваги потребують діти дошкільного віку, котрі, як стверджує Н. Трофаїла, живуть емоціями, керуються ними в своїй поведінці, виявляють високу чутливість і водночас вразливість стосовно життєвих подій [5]. При цьому, як стверджують дослідники, в нинішній ситуації дошкільникам все важче впоратися з емоційними переживаннями. Внаслідок недостатнього вміння контролювати емоції вони, за влучними словами В. Вишньовського, залишаються «в'язнями емоцій», що призводить до внутрішньоособистісних проблем (тривожності, сором'язливості, замкнутості тощо) [1] і може бути причиною емоційного неблагополуччя.

Зазначені труднощі особливо гостро постають перед дітьми із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ). Маючи значні порушення в мовному розвитку, вони опиняються перед значними перепонами у взаємодії з людьми, що стає для них потужним джерелом негативного емоційного реагування.

Розвиток емоційної сфери й емоційного благополуччя-неблагополуччя дошкільників із ЗНМ та іншими порушеннями мовленнєвого розвитку є предметом дослідження Н. Анастасової, О. Белової, О. Вінокуроваої, М. Воробйової, М. Єршової, А. Лісайчук, І. Логвінової, І. Мартиненко, Е. Носенко, М. Пилипенко, Ю. Рібцун, І. Сулятицького, О. Таран, Т. Харченко, О. Чапки, Т. Чуйкової. Розумінню цього феномена допомагають праці, в яких аналізуються загальні проблеми емоційного благополуччя (Л. Березовська, Н. Володарська, О. Гордова, В. Дяченко, Д. Дубініна, Т. Можаровська, І. Мунасіпова-Котяш, У. Нкітчук, К. Санько, В. Федун, А. Шульженко), зокрема, емоційного благополуччя дітей дошкільного віку (Н. Атаманчук, О. Байер, Т. Жамкова, В. Іванова, О. Олійник, А. Пасічніченко, Я. Щербанич).

Зроблені вченими висновки дають змогу сформуванати загальне уявлення про сутність емоційного благополуччя як базової якості життя людини, що помітно впливає на ефективність її функціонування.

Мета нашого дослідження полягає в уточненні сутності та змісту емоційного благополуччя, особливостей його формування у дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Здійснений аналіз теоретичних праць утворює підстави для висновку про те, що емоційне благополуччя становить інтерес для багатьох дослідників, котрі розглядають його як: позитивну характеристику знаку і модальності емоційного переживання життєвих подій; показник вдалої емоційної регуляції; ознаку емоційної стійкості особистості; синонім поняття емоційне здоров'я; багатовимірне явище, «яке визначає емоційне самопочуття, є показником успішності емоційної регуляції ... характеризується як стійко-позитивний, комфортно-емоційний стан, який є основою ставлення людини до світу і впливає на особливості переживань, пізнавальну сферу, емоційно-вольову сферу, стиль переживання стресових ситуацій, стосунки із оточуючими людьми» [6]. Це дає змогу трактувати зазначений феномен з позиції досягнення стану внутрішньої гармонії – того своєрідного емоційного фону, який об'єднує і утримує в собі позитивні емоційні переживання, забезпечує відчуття комфорту, задоволення (діями, взаєминами, умовами тощо) і захищеності завдяки здатності до емоційного контролю і регуляції та оптимального реагування на життєві ситуації (емоційній стійкості), що призводить до інших позитивних емоційних переживань.

Характеризуючи таким чином емоційне благополуччя зрілої людини, варто пам'ятати про недостатню розвиненість емоційної сфери дітей дошкільного віку. З огляду на цей факт, їх емоційне благополуччя має специфічне змістове забарвлення, що, на думку

А. Пасічніченко та Н. Атаманчук, виявляється у почутті впевненості і захищеності й оцінюється за показниками позитивного емоційного тону, ставлення до себе та до інших людей, здатності до сприйняття їхнього емоційного стану, співчуття і співпереживання та їх вираження у словах і поведінці. Відсутність цих позитивних характеристик вказує на емоційне неблагополуччя дошкільника, яке проявляється передусім у комунікативних труднощах та поведінкових відхиленнях – за словами авторок, він «стає малоконтактним, тривожним, переживає різноманітні стійкі страхи; має неадекватну самооцінку, проявляє негативізм та агресивність спілкуванні з оточуючими» [4, с. 200], що може призвести до стійкої негативної поведінки та «до серйозних порушень у взаємодії дитини з навколишнім світом» [4, с. 200]. І, навпаки, емоційно благополучні діти вирізняються задовільним станом фізичного і психічного здоров'я, краще справляються з труднощами, володіють вищими можливостями щодо адаптації і соціалізації. Зазвичай вони мають високу мотивацію, успішно виконують діяльність [3].

Очевидно, що розв'язання проблеми емоційного благополуччя дітей дошкільного віку пов'язано із пошуком можливостей вдосконалення їх емоційної сфери передусім у напрямі оптимізації емоційних переживань, засвоєння механізмів емоційної регуляції. Ця проблема ще більшою мірою загострюється, коли йдеться про дітей із ЗНМ. Здійснені дослідження свідчать про їхню помітну схильність до переживання емоційного неблагополуччя, що виявляється у домінуванні негативних емоцій і настрою, невпевненості, сором'язливості, плаксивості, афективності, несамостійності, прагненні уникнути труднощів, сконцентрованості на своїх проблемах та ін. Збіднений емоційний словник не дає їм змоги адекватно сприйняти та зрозуміти емоції (свої та інших людей), розповісти про свої переживання, висловити свої емоційні судження. Тому, як стверджують М. Воробйова та О. Чапка: «Крім емоційної незрілості, під якою розуміється невідповідність афективних реакцій віку, в дитини з порушеннями розвитку мовлення спостерігається також патологія емоцій», що виявляється у недосконалості або відсутності контролю за емоційними проявами, слабкості інтелектуальної регуляції емоцій щодо усвідомлення ситуації як причини виникнення переживань, відсутності можливостей задоволення певної потреби «в іншій дії, яка заміщає первинно задумане» [2, с. 26]. Разом ці прояви можуть призвести до погіршення стану психічного і фізичного здоров'я дитини, її соціально-психологічної дезадаптації та бар'єрів у комунікації з однолітками і дорослими.

Відтак сприяння покращенню емоційного благополуччя дітей дошкільного віку із ЗНМ вимагає комплексного підходу, який охоплює

роботу не лише з емоційним, але й із соціально-психологічним та мовленнєвим аспектами особистісного розвитку. Її метою має бути створення умов для формування позитивного ставлення дитини до себе й до предметного і соціального світу, усвідомлення себе повноцінною частиною людського співтовариства, вдосконалення мовлення (зокрема розширення емоційного словника), посилення емоційної стійкості, оптимізації емоційних переживань.

Таким чином, емоційне благополуччя є важливим чинником ефективного функціонування і розвитку особистості. Зважаючи на особливу емоційність дошкільників та нестабільність емоційної сфери на етапі дошкільного дитинства, а також ускладнення в її становленні у дітей із ЗНМ, доцільною є комплексна допомога, яка базується на закономірностях їхнього психічного розвитку, спрямована на подолання наслідків соціально-психологічної дезадаптації, передбачає корекцію мовленнєвих порушень.

Література

1. Вишньовський В. В. Емоційне середовище дітей дошкільного віку як чинник психічного розвитку. *Актуальні задачі сучасних технологій* : матер. XII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студ. (м. Тернопіль, 6–7 грудня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 319–320.
2. Воробйова М., Чапка О. Корекція емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку із затримкою мовлення. *Вісник Освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик*. Вип. 3 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини ; [голов. ред. Л. А. Черніченко ; редкол.: С. С. Попиченко, М. А. Лемещук, Д. М. Хрипун ; відп. за вип. Л. А. Черніченко]. Умань : Візаві, 2024. С. 25–28.
3. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / за ред. І. Я. Коцана. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
4. Пасічніченко А. В., Атаманчук Н. Емоційне неблагополуччя дитини дошкільного віку. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти* : зб. наук. пр. Полтава, 2016. Вип. 3. С. 194–200.
5. Трофайла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 1.45. С. 155–158.
6. Шульженко О. Є. Дослідження емоційного благополуччя в контексті сформованості емоційної стійкості фахівця для корекційної роботи з аутичними дітьми. *Актуальні питання корекційної освіти*. Педагогічні науки. 2017. Вип. 10. С. 401–413.